

การทบทวนวรรณกรรมและองค์ความรู้การฟ้องร้องบริษัทบุหรี่ของผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากบุหรี่

วาทีศ โสคติพันธุ์^{1*} และสาลิณี สายเชื้อ²

บุหรี่เป็นผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ก่อให้เกิดอันตรายในหลายๆ ด้านต่อภาครัฐและประชาชน ทั้งในด้านสุขภาพและเศรษฐกิจของประเทศที่มีการบริโภคยาสูบ ซึ่งความเสียหายดังกล่าวนี้ ได้มีการประเมินแล้วจากองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ เช่น WHO และ FAO เป็นต้น ว่ารายได้ในการค้ายาสูบไม่อาจเทียบได้กับความสูญเสียด้านต่างๆ ที่ผู้เสียหายต้องประสบ ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบโดยสุทธิแล้ว ผลที่ได้จากการควบคุมยาสูบจึงดีกว่าการปล่อยให้มีการบริโภคยาสูบอย่างเสรี หรือการส่งเสริมให้มีการค้ายาสูบที่มากขึ้น การควบคุมยาสูบ (Tobacco Control) จึงเป็นการดำเนินการที่สำคัญตามกรอบอนุสัญญาองค์การอนามัยโลกว่าด้วยการควบคุมยาสูบ และประเทศไทยซึ่งเป็นภาคีและประเทศอื่นๆ สามารถนำไปปฏิบัติ ได้แก่ การเพิ่มภาษีสรรพสามิต การห้ามหรือจำกัดเขตการสูบบุหรี่ในที่สาธารณะและสถานที่ทำงาน สถานที่ราชการต่างๆ การห้ามหรือลดการโฆษณาและการส่งเสริมการขายอื่นๆ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ผู้บริโภคได้รับรู้ การติดตามเตือนภัยของการสูบบุหรี่ การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูบบุหรี่ที่ต้องการจะเลิก

การฟ้องร้องบริษัทยาสูบหรือบริษัทบุหรี่เป็นหนึ่งในมาตรการหลายๆ ชนิดในการควบคุมยาสูบ นอกเหนือไปจากการที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยความเสียหายโดยวิธีการต่างๆ แล้ว การฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับยาสูบยังเป็นการใช้เครื่องมือในทางกฎหมาย เพื่อบังคับให้กลุ่มอุตสาหกรรมยาสูบต้องหันมาตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบที่บริษัทผู้ผลิตจะพึงมีต่อผลิตภัณฑ์ที่มีอันตรายของตน ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ดำเนินมาตรการสำคัญหลายๆ ประการดังกล่าวเพื่อควบคุมยาสูบ เช่น การห้ามและลดการโฆษณาและส่งเสริมการขายยาสูบ การห้ามและจำกัดเขตสูบบุหรี่ในสถานที่ต่างๆ การติดตามเตือนภัย เป็นต้น แต่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการนำการฟ้องคดียาสูบ (Tobacco Litigation) เท่าที่ควร

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้แบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่คือ การฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับยาสูบในต่างประเทศ กับการฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับยาสูบในประเทศไทย โดยที่มีการรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงในคดียาสูบที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศแรกที่มีการฟ้องคดียาสูบ สหราชอาณาจักร บราซิลและแคนาดา ดำเนินการวิเคราะห์แนวคิด หลักกฎหมาย ผลของคดี และนำมาวิเคราะห์เพื่อปรับใช้กับระบบกฎหมายของประเทศไทย จากการศึกษาค้นคว้า การฟ้องคดีในประเทศต่างๆ ต้องพิจารณาปัจจัยดังนี้คือ ผู้ฟ้องคดียาสูบ จำเลยในคดี ประเทศที่มีการฟ้องร้อง การบรรเทาความเสียหายที่เรียกร้องได้ และการสนับสนุนทางการเงินเพื่อฟ้องคดียาสูบ ว่ามีอยู่อย่างไร และหากต้องการกำหนดนโยบายให้มีการฟ้องคดียาสูบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีการปรับเปลี่ยนในด้านต่างๆ ดังกล่าวให้เหมาะสมกับกรอบของกฎหมายและการเมืองของไทย เช่น การเพิ่มภาษี การจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการฟ้องคดี และออกกฎหมายให้ฟ้องคดีในนามกลุ่มบุคคลได้ (Class Action Lawsuit) เป็นต้น ซึ่งประเทศไทยยังไม่มี การฟ้องคดียาสูบในลักษณะนี้ และหลักกฎหมายที่เป็นอยู่ เช่น การฟ้องคดีละเมิดซึ่งเป็นคดีทางแพ่งและคดีอาญา และเนื้อหาสาระกับกระบวนการทางกฎหมายที่ออกมาเฉพาะในการควบคุมยาสูบ ได้แก่ พระราชบัญญัติยาสูบ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ และพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้การฟ้องคดียาสูบประสบผลตามเจตนารมณ์ในการควบคุมยาสูบได้

¹Faculty of Law, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200, ²Faculty of Law, Chiang Mai University, 50200. *E-mail: watis@chiangmai.ac.th

การศึกษานี้จึงได้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบกฎหมายและส่วนต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการฟ้องร้องคดีดังกล่าว โดยวางอยู่บนหลักการและวิธีการที่มีการเสนอแนะไว้โดยองค์การระหว่างประเทศต่างๆ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยสามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและส่วนที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ต่อไป